

Za let si dušo stvorena

*Stjepan Damjanović**

Nedavno smo čuli vijest da je između Osijeka i Dublina uspostavljena izravna avionska linija, da je otišao i svećenik koji će našem svijetu biti pri ruci u tuđoj zemlji u koju odlazi sve više Hrvata, posebice mladih. Takve vijesti ostavljaju gorak okus u ustima i svom se silinom nameću pitanja što mi to sve loše činimo i što mi to propuštamo činiti da je toliko hrvatskoga svijeta prisiljeno krenuti u druge zemlje da bi osiguralo kruh svagdašnji.

U našoj državi za to vrijeme traju oblici komuniciranja koje ne možemo nazvati ni razgovorom, ni dijalogom, ni polemikom, nego usijanom galamom o svemu i svačemu, bukom u kojoj je teško razaznati smislene poruke. Ponekad se čini da bi nam trebala dva sabora, dvije vlade, dva kurikula, po dva fakulteta iste namjene. Što se to dogodilo s nama, kako pronaći nadu i osigurati makar polagano rješavanje nagomilanih problema. Daleko sam od preuzetnosti da nudim odgovore na brojna i teška pitanja, ali htio bih u kratkoj pozdravnoj riječi podsjetiti na neke stavove i misli koje nam možda mogu pomoći u našim razmišljanjima. Slavni Indijac Mahatma Gandhi upotrijebio je termin »sedam smrtnih grijeha današnjega svijeta« i po njemu, to su ovi: 1. bogatstvo bez rada, 2. uživanje bez savjesti, 3. znanje bez karaktera, 4. posao bez morala, 5. znanost bez ljudskosti, 6. religija bez žrtve, 7. politika bez načela.

Sigurno bi netko dodao još koji grijeh, ali postojanje navedenih jedva da bi tko dovodio u pitanje. I sada se pitamo u kakvim su se okolnostima ti grijesi rodili i rasli. Neki odgovor može se dati i iz očišta kulture. Gotovo dvije tisuće godina na europskom je tlu kultura bila prožeta kršćanstvom, tj. kršćanstvo joj je davalo opcije na temelju kojih je moguće zalagati se i ostvariti smislen život. Smislenost prirode i povijesti, uvjerenje u apsolutnu vrijednost duhovne dimenzije, stavljanje ljubavi iznad sebičnosti, a žrtve iznad užitka — ti i drugi elementi kršćanski su prinos toj kulturi. U 17. stoljeću, pa u narednima, sve više dolazi do onoga što zovemo destrukcija: ona se događa temeljnim oblicima ljudskoga života, posebno se događa destrukcija religioznoga pogleda na svijet. Rastao je broj onih koji iz različitih razloga nisu bili zadovoljni odgovorima koje je nudilo kršćanstvo, sve se češće događao sukob između osobnoga i institucionalnoga.

* Akademik Stjepan Damjanović, predsjednik Matice Hrvatske, održao je 10. studenog 2016. ovaj prigodni govor u sklopu proslave dana Filozofskog fakulteta Družbe Isusove — Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Postmoderna je počela nastupati kao superiorna kršćanstvu, a i ono je samo, osobito u trenucima kad se više bavilo sobom nego čovjekovim spasenjem, ojačavalo postmodernistički stav o prijašnjim vremenima kao malodobnosti svijeta. No i taj je postmodernistički vikor slabio i sve više postajao povjetarac nesvjestan svojih granica i ne uzimajući u obzir čovjekove granice. »Tako smo se našli zatečeni u procjepu između umornoga kršćanstva i svijeta postmoderne suočena s raspadom svojih iluzija« piše bosanski franjevac Ivan Bubalo.

Taj se procijep vidi i u našoj svagdašnjici, našoj hrvatskoj suvremenoj zbilji. Vidi se prije svega u načinu kako rješavamo probleme. Manje je važno ustanoviti što je istinito i pravedno, puno je važnije osigurati dovoljan broj ruku za ono za što se ja zalažem. Svoj svjetonazor proglasimo neutralnim, a drugi su onda obilježeni, da ne kažem devijantni, pa ne mogu nikamo osim u bogomolje i u privatne stanove. A i tamo možda samo privremeno. Nastupamo često u ime ustanova, a podijelili smo se u ortačke skupine kojima ništa nije sveto i koje svoj grupni interes proglašavaju interesom institucije, interesom društva, interesom naroda. Ortaci nastupaju kao prijatelji, ali čim nestane zajednički interes, nestane i njihova veza. Sve to i još mnogo drugoga gradi kaotičnu situaciju u kojoj žive naša djeca, u kojoj rade naše škole, u kojoj djeluju naše ustanove.

Zadržali smo termin »odgojno–obrazovni«, i u programskim dokumentima opisujemo obje sastavnice, ali smo u provedbi odgojnu sastavnicu posve zanemarili, posve smo dakle zanemarili i starozavjetni i novozavjetni stav da je odgoj pouka u mudrosti i neprekidno popravljavanje osobe i kad toga nema, događa se ono što Gandhi zove »znanje bez karaktera« i »znanost bez ljudskosti«. U odgojno–obrazovnom procesu neće nam pomoći blagost koja je sračunata na jeftino prikupljanje simpatija. Ni strogost koja sebi podiže spomenik učenosti i nepogrešivosti. Ali pomoći će blagost koja želi pomoći da se razgori stijenj koji jedva tinja i pomoći će strogost i ustrajnost koje ne daju da od odgojno–obrazovnoga procesa pravimo igru bez obveza.

Govor o nadi uvijek je govor o budućnosti, a mi koji bismo se htjeli hvaliti kršćanskim imenom moramo znati da je nada neraskidivo vezana uz strpljivu ljubav i da nije mudar čovjek koji se uzda samo u sebe u rješavanju ozbiljnih problema i u nastojanjima da postigne sreću u budućnosti.

Dobro je za svakoga čovjeka, a posebice za mladoga, da se na njega mogu primijeniti riječi iz psalma o stablu zasadenom pokraj voda tekućica »što u vrijeme svoje plod donosi, lišće mu nikad ne vene, sve što radi dobrim urodi«. Netko je rekao da je nada san budnoga čovjeka. »Za let si dušo stvorena« pjevao je veliki hrvatski pjesnik Tin Ujević. To znači da nas Bog nije stvorio da bi nas izjedali strah i tjeskoba, nego da slobodno koračamo u svijetu i s pouzdanjem obavljamo povjerene nam zadaće. Dobro je da ne zatvaramo oči pred problemima o kojima sam neku riječ rekao, ali ne bi bilo loše da kadšto primjerice pogledamo Hrvatsku na povijesnim atlasima u zadnjih nekoliko stoljeća pa da vidimo da malena Hrvatska nije postajala sve manja i krhkija, nego obratno, da pogledamo prave gospodarske pokazatelje pa da vidimo živimo li to mi slabije od naših predaka i jesmo li u većem zaostatku u odnosu na tzv. razvijeni svijet nego što su oni bili.

No i onomu što kaže psalmist i onomu što pjeva Ujević prezrivo će se nasmiješiti oni koji se uzdaju samo u znanje, koji nude tzv. egzaktne rješenja i čudo je da ti poštovatelji egzaktnosti ne vide da već jako dugo o tome govore, a da su rezultati slabašni jer znanje bez karaktera i posao bez morala ne mogu ništa i nikoga stvarno pokrenuti. Pokrenut će nas uporni pokušaji da se oslobodimo svojih slabosti, da prevladamo svoja ograničenja. U razumijevanju toga da morate rasti i u znanju i u čestitosti, velika je i realna šansa vas mladih. Nastojte steći odlično obrazovanje, ono može biti snažna poluga u vašim nastojanjima, no jednako je važno da su ta nastojanja plemenita, da čovjeka kraj sebe ne promatrate kao suparnika koga treba nadigrati, kao mušteriju kojoj treba nešto prodati, da ne kažem podvaliti, ponašajte se prema njemu kao prema sestri i bratu koji nose različite darove i važno je da razumijete da je sinergija različitih darovitosti na dobro i radost čovjekovu i da svatko od nas u tom procesu ima svoje mjesto i svoju ulogu. Kad znate cilj, naći ćete put, kao što kaže japanska poslovice. Vaši ciljevi moraju biti dostojni dostizanja. Vašoj dobi ne pristaje da nosite kišobran i kad nema oblaka. A kada vam se učini da ste se uspeli visoko, samo bolje pogledajte, vidjet ćete da stojite nekome na ramenu i shvatit ćete da nije istina da ono što je nekada bilo nema veze s našom svagdašnjicom. Otudenje od povijesti, kako je često isticao naš sjajni filolog Radoslav Katičić, znak je ozbiljne krize: naime, mi smo se s pravom »oslobodili povijesti kao činioca koji nas do kraja uvjetuje, kao fetiša koji zahtijeva da mu prikazemo svu svoju osobnost«, ali, piše Katičić, samo u povijesti »prepoznajemo sebe i nalazimo mjeru da izmjerimo svoje korake«. Potrebno je ponekad rješavajući probleme ostaviti se povijesti, ali ponekad to samo znači probleme koje rješavamo pomesti pod tepih. Brojni među njima traju dugo, znatno dulje od čovjekova života pa nam i stoga poruke iz prijašnjih vremena mogu zvučati jako suvremeno. Privodeći svoju pozdravnu riječ kraju, podsjetit ću na jednu takvu poruku. Nedavno je u Zagrebu, u Mallinovoj ulici otvorena Kuća Šenoa. Na ulazu u nju stoji ploča na kojoj je navod iz romana Augusta Šenoa *Diogenes* iz 1878. godine. Molim vas da ga poslušate:

»Bog vas blagoslovio ... Ljubite se do groba, samo ljubav uzvisuje čovjeka do zvijezda. Al ljubite cijeli svijet, a prije svega taj divni kraj koji vas je rodio. Siromašan je, mnogo mu treba ljubavi. Na ovoj grudi trajte pošteno dane svoje, za nju radite, nju mi branite: ne mami vas tašta čast, ne zaslijepi vas sjajno tudinstvo. Ostajte što jeste, i ne dajte da vam djeca budu drugo nego što ste vi!«